

A CSALÁD AZ EGYHÁZ TÁRSADALMI TANÍTÁSA ALAPELVEINEK TÜKRÉBEN¹

Mi a család? Látszólag egyszerű a válasz. Főleg akkor, ha a médiához fordulunk: „Papa, mama, gyerekek, csupa szív, szeretet...”, ahogy a nyolcvanas évek nagy sikerszériájának, a *Mézza család*nak a címdalában elhangzik. A reklámoktól az internetig mindenhol hasonló modellel találkozunk: fiatal életerős pár, izmos férfi, tökéletes alakú feleség, gyönyörű két gyermek, természetesen egy fiú és egy lány.² Mindenki találkozott már ezzel a családmoddellel, s valljuk be, sokunk számára nem véletlenül jelenti a fenti leírás az ideális családot. A valóság azonban összetettebb képet mutat. Ha megpróbálnánk családjainkat beilleszteni az említett sablonba, valószínűleg sokan fennakadnának a rostán: az idős nagyszülők és a még idősebb dédszülők, a számon felüli, harmadik, negyedik esetleg sokadik testvér, az elvált szülők, a féltestvérek, vagy éppen az örökbefogadott gyermekek. Pedig ők éppúgy jogosan állítják, hogy a családhoz tartoznak, mint azok, akik megfelelnek az előbb említett ideálképnek. Nincs szükségünk precíz szociológiai módszerekre ahhoz, hogy belássuk a családformák mai tényleges pluralitását.

A szociológia tudományos nyelve is kénytelen volt bővíteni az életformákkal és a családokkal kapcsolatos szókészletét. Ma már beszélünk szinglikről, élettársi és házastársi kapcsolatban élőkről, gyermektelen és gyermekesek, „dinki” párokról (double income, no kids), elváltakról,

---

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú *Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program* című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² A www.google.hu oldal képkeresőjének a család kulcsszóra megjelenített első tizenkét találat közül tizenegy az említett négy és háromfős fiatal családokat ábrázolja. http://www.google.hu/search?hl=hu&q=csal%C3%A1d&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.&bvm=bv41867550,d.d2k&biw=1366&bih=652&um=1&ie=UTF-8&fbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=osYPUB65E83asgah1IDADw, megtekintve: 2013.02. 04.

gyermeküket egyedül nevelőkről, patchwork családokról, lakóközösségekről, gondozó családokról vagy akár szerzetesi közösségekről.³ Bár ezek az életformák az adott kor társadalmi adottságainak megfelelő, árnyalt változataikban régen is ismertek voltak, a modern nyugati világban korábban soha nem tapasztalható intenzív pluralitásukban jelennek meg. Ami egészen új, az a választás egészen erőteljes kényszere.⁴ A hagyományok feloldódásával, az individualizációval, a társadalmi mobilitás megnövekedésével mindenki választások tömegével találja szembe magát. „Választhattam, hogy pap legyek vagy kondás” – mesélte nyolc évtized távlatából egyik teológus professzorom. Ma már nem ilyen egyszerű a döntés: életrajzunk véletlen események és tudatos választások sokaságából áll össze egyetlen egészzé (patchwork biography). A személyes döntések jelentőségének a növekedése pedig erősen rányomja a bélyegét a családi struktúrák alakulására.

Mindez azért bír különösen nagy jelentőséggel a szociáletika számára, hiszen világossá teszi, hogy a „milyen a jó család” kérdésének a megválaszolása nem lehetséges a család társadalmi formájának meghatározása felől. Sokkal fontosabb annak a megválaszolása, hogy mik azok az elvárások, amelyeket a családdal szemben, annak konkrét formájától és összetételétől függetlenül, mint feltétlen követelményt megfogalmazunk. Mit várunk egy jó családtól, függetlenül annak konkrét összetételétől? A kérdés nyomán persze továbbmehetünk és mérlegre tehetjük a társadalomban létező családformákat, hogy azok megfelelnek-e ezeknek az elvárásoknak. Ez szükséges is, hiszen e nélkül nem tudunk jól választani. A jó család kérdése azonban nem a család formájára vagy összetételére vonatkozik, hanem a családi lét céljára és értelmére. Miért akarunk egyáltalán családban élni? Mi az értelme és a célja annak, hogy családban élünk?

A következőkben ezekre a kérdésekre próbálok választ keresni az Egyház társadalmi tanításában megfogalmazott alapelvek segítségével. Bármennyire is szokatlan az alapelveknek a családra történő alkalmazása, a tanulmány végére reményeim szerint világossá válik, hogy nemcsak a szé-

---

³ BAUMGARTNER, Isidor – WOHLFAHRT, Albert: *Personale Entfaltung und soziale Bindung in den Lebensphasen und Lebensformen*. In: *Christliche Sozialethik. Konkretionen*. Hg. HEIMBACH-STEINS, Marianne. Regensburg, 2005. 212–217.

⁴ BERGER, Peter: *The Heretical Imperative. Contemporary Possibilities of Religious Affirmation*. New York, 1979.

lesebb társadalmi viszonyokat tekintve, hanem az emberi lét első közösségének az esetében is érvényesnek bizonyulnak.

A család antropológiája

Ha a családról beszélünk, akkor az emberről beszélünk. Nem kerülhetjük el tehát, hogy itt ne szóljunk azokról az antropológiai tényekről, amelyek megkerülhetetlenek, ha a családról akarunk beszélni. Az első ilyen megkerülhetetlen tény, hogy mindenkinek van családja. Mindenki családból születik, hiszen mindenkinek vannak szülei és ez akkor is igaz, ha azok nem élnek, vagy kilétük ismeretlen.⁵ Az is tudja, hogy vannak szülei, hogy származik valahonnan, pontosabban valakiktől, aki sohasem találkozott velük és semmit sem tud róluk. Ebből következik a második tény, hogy a család nem választott, hanem természetes közösség, ami nem a biológiai értelemben vett genetikai leszármazást jelenti – persze elsősorban erre épít – hanem azt, hogy a családot tagjai természetes közösségként élik meg. Értelmezzék akár a „vércapocs”, akár a „sors keze” felől, a családról alkotott felfogásunk mindig olyan jellemzőkkel bír, amelyek azt élesen megkülönböztetik a választott közösségektől. A harmadik ilyen megkülönböztető jellemző az, hogy a gondoskodásnak, amelyre emberként különösképpen rá vagyunk utalva, legfontosabb helye a család. Az anyaméh biztonsága semmi mással nem helyettesíthető, s utána még hosszú ideig rá vagyunk utalva a családra, mint „szociális anyaméhre”,⁶ továbbá az egyes generációk is egymás támogatására szorulnak. Általánosságban nézve a gyermekek a szüleikre, az idősek pedig a fiatalabb generációkra támaszkodnak. Ebből következik a család negyedik jellemzője, hogy a családban mindenki kapcsolatok szimmetriával és aszimmetriával átszőtt hálózatában él. A gondoskodás a családban alapvetően olyan kapcsolatot jelent, amelyben e két jellemző egyszerre van jelen: az aszimmetria azáltal, hogy a családtagok különböző mértékben képesek és vannak rászorulva a gondoskodásra, a szimmetria pedig azáltal, hogy családtagként mindenki jogosult és egyben köteles, hogy a gondoskodás folyamatában részt vegyen. Ezt erősíti meg a családnak az ötödik jellemzője, hogy a család egy olyan viszonyrendszer, amelyből nem lehet egyszerű döntés révén kilépni. A családból nem lehet

---

⁵ Lásd Árkovits Amaryl tanulmányát a kötetben.

⁶ A kifejezés Adolf Portmann zoológus alkotása.

kiiratkozni. Ez óriási jelentőséggel bír az egyén számára, hiszen mindenkinek szüksége van biztos kapcsolatokra, amely révén el tudja magát helyezni a világban. Mindezek pedig előfeltételei a család hatodik olyan sajátosságának, amellyel kitűnik minden más közösség közül, vagyis hogy különösen alkalmas arra, hogy az egyén fejlődését és kiteljesedését szolgálja. Sehol máshol nem adott az a feltétel nélküliség – aminek a megtapasztalása az érett személyiség kibontakozásának a kulcsa – olyan módon, mint a családban. Ezzel persze nem állítom, hogy minden egyes család ténylegesen és ideális módon törekedne az egyén fejlődésének az előmozdítására, pusztán azt, hogy a családban egy olyan alapvető antropológiai viszonyrendszer valósul meg, amely minden más közösségtől eltérően, éppen a benne megvalósuló feltételenség miatt, elengedhetetlen feltétele az emberi élet kiteljesedésének.

Az alapelvek antropológiai jelentősége

A család előbb tárgyalt antropológiai tényei ma azért bírnak különös jelentőséggel, hiszen, amint azt a bevezetőben már jeleztem, a család konkrét formáját illetően a mai társadalmi valóságot szem előtt tartva jelentős sokszínűséggel kell szembesülnünk. Nincs egy olyan alapvető minta, amelybe, az élethelyzetek pluralitásából fakadóan, beilleszthetnénk a mai családokat. Ezért tesznek szert különös jelentőségre a fent említett antropológiai tények, valamint a hozzájuk kapcsolódó normák a mai családok számára.

Ez a helyzet kapcsolja össze elsőként az Egyház társadalmi tanításának alapelveit és a család kritikáját. Az alapelvek születésének a kontextusa hasonló ahhoz, amelyben ma a családról gondolkodunk. A középkori „ordo”-felfogás eltűnésével, amely a társadalmat egy előre adott mennyei hierarchia mintájára akarta formálni, egy antropológiai fordulat ment végbe az emberi a társadalomról való gondolkodásban.⁷ A társadalmi intézmények nem szentek és megváltoztathatatlanok (vorgegeben), hanem kihívásként jelennek meg (aufgegeben). A társadalom alakítása így az ember feladata lesz és a politikai ész tartományába tartozik. Az egyház társadalmi tanításának az alapelvei ennek az új felfogásnak a szellemében születnek meg. Nem egy előre megszerkesztett társadalmi rend képét kívánják felfesteni, hanem az

---

⁷ INGBORG, Gabriel: *Grundzüge und Positionen Katholischer Sozialethik*. In: *Perspektiven ökumenischer Sozialethik. Der Auftrag der Kirchen im größeren Europa*. Hg. UÖ. – PAPADEROS, Alexandros – KÖRTNER, Ulrich. Mainz, 2005. 166–190.

emberből, az ő társas természetéből kiindulva próbálnak olyan kapaszkodókat nyújtani, amelyek mentén emberies társadalmat lehet építeni.

Az antropológiai fordulatból következik az alapelvek erősen történeti jellege, tudniillik hogy azok mindig valamilyen konkrét társadalmi kérdés kapcsán nyernek konkrét megfogalmazást. A szolidaritás a munkáskérdés, valamint később a nemzetek közötti viszony kérdése nyomán; a szubszidiaritás a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúrák árnyékában; a fenntarthatóság pedig az ökológiai krízis égető nyomására került reflektorfénybe.⁸ Minden történelmi helyzet, legyen az az ember számára üdvös vagy kárhozatos, megvilágít valamit az emberi állapotból, és megte-remti a lehetőségét és a szükségét annak, hogy az emberi társadalommal kapcsolatos alapelveket megfogalmazzuk.

Az előbbiekből következik – tudniillik abból, hogy az alapelvek az emberről és az ember történelmi helyzetéről mondanak valami lényegeset –, hogy azok nemcsak a társadalom magasabb szintjein érvényesek, hanem a családban is. A család ugyan természetes közösség, mégsem lehet meg normák nélkül. Az alapelvek nemcsak a társadalom, hanem a családi viszonyokat tekintve is mércéül szolgálhatnak. Nézzük tehát, hogy az Egyház társadalmi tanításának az alapelveit szem előtt tartva miként válaszolhatunk arra a hétköznapi, ugyanakkor életvezetésünket tekintve sarkalatos kérdésre: „Milyen a jó család?”

A család a személyes lét megvalósulásának kitüntetett helye (Perszonalitás)

Az alapelvek hierarchiájának ugyan nincs kialakult kánonja, mégis a perszonalitás kívánkozik a sor elejére. Nem véletlen ez a választás, hiszen az ember elsődleges sajátossága, hogy személy. A perszonalitás alapelve olyan fókuszpont, amely köré minden más alapelv szerveződik, és amely ezeknek mércéjéül szolgálhat. XXIII. János pápa *Mater et magistra* kezdetű enciklikájában (1961) a következőképpen fogalmaz: „...az összes társadalmi intézményrendszer alapja, létoka és végcélja szükségszerű módon az egyén, az egyes ember, aki lényegénél fogva társas lény...”⁹ A társadalom és annak intézményei tehát nem tekinthetők öncélnak, hanem csakis a személyként létező emberért vannak. Ez érvényes a családra is.

---

⁸ INGBORG: *i. m.*

⁹ MM 218–219.

Érdemes egy pillantást vetni a perszonalitás alapelvének a gyökereire, hogy mit is jelent az embernek a középpontba helyezése és mércévé tétele. A két legfontosabb kifejtése ennek a Teremtés könyvében megfogalmazott istenképesség, valamint Immanuel Kant filozófiája az emberről, mint öncélról, akinek méltósága van. A Gen 1,26-27-ben megfogalmazott istenképesség egyben társadalmi tervet, az emberek közötti viszonyok demokratizálódásának programját is jelenti. Már nemcsak az uralkodó istenség képmása (salam), hanem minden egyes ember, akik uralkodhatnak a világ minden más élőlényén, egymáson azonban sohasem.¹⁰ Az istenképesség azonban nemcsak adottság (imago), hanem feladat is (similitudo): nem csupán statikus valóság, hanem a másik emberre irányuló dinamikája is van. Hasonlóképpen fogalmaz Kant: „Cselekedj úgy, hogy az emberiséget mind saját személyedben, mind mindenki más személyében mindig célnak is, sohasem pusztán eszköznek tekintsd.”¹¹ Az embernek semmi más értékkel nem helyettesíthető méltósága van, nem alacsonyítható pusztá eszközzé valamely más cél elérése érdekében. A személy mindkét megfogalmazás szerint elsőbbséget élvez a közösséggel szemben.

Ez igaz a családra is. Nem attól válik valaki személyllyé, hogy egy családnak a tagja, hanem a személyes-volt a családot megelőző valóság, amelyet a családnak tisztelnie és ápolnia kell. A személy tisztelete éppúgy nem feltételhez kötött, ahogy a családhoz való tartozás sem az. A család tagjait nem lehet úgy tekinteni, mint a családnak az egyes eseteit. Továbbá a személy mivolt nem függ az egyén tulajdonságaitól és teljesítményétől. Éppen ezért ellenkezik a személy tiszteletével minden olyan gyakorlat, amely a családhoz való tartozást az egyén kvalitásaihoz köti. Jogos kérdés, hogy mennyire egyeztethető össze a személy tiszteletével például a „feltételes szülőség” gyakorlata (Elternschaft auf Probe), amikor csak bizonyos tulajdonságokkal rendelkező gyermeket hajlandóak vállalni a szülők.¹² Ez egyre égetőbb kérdés, akár a fiúgyermeket előnyben részesítő szelektív abortuszok

---

¹⁰ INGBORG, Gabriel: *Die Menschenrechte als Grundlage der politischen Kultur Europas*. In: Rudern auf stürmischer See. Sozialethische Perspektiven in Mitteleuropa. Hg. RENÖCKL, Helmut – DUFFEROVA, Alzbeta – RAMMER, Alfred. Wien, 2006. 152–162.

¹¹ „Handle so, daß du die Menschheit sowohl in deiner Person, als auch in der Person eines jeden anderen jederzeit zugleich als Zweck, niemals bloß als Mittel brauchest.“ (GMS, BA 67)

¹² HAKER, Hille: *Elternschaft und Präimplantationsdiagnostik – Desiderate der öffentlichen Diskussion*. In: Kriterien biomedizinischer Ethik. Theologische Beiträge zum gesellschaftlichen Diskurs. Hg. HILPERT, Konrad – MIETH, Dietmar. Freiburg, 2006. 255–274.

gyakorlatára, akár a preimplantációs szelekciós eljárásokra gondolunk.¹³ A személy tisztelete azonban nem passzív dolog, nem pusztán elfogadás, hanem törekvés arra a célra, hogy ez a személy-volt – amelyre a családi szolidaritásnak is irányulnia kell – minél inkább megvalósulhasson.

Egy talajon állunk (Szolidaritás)

A legegyszerűbb megfogalmazás szerint a szolidaritás annyit jelent, mint egy talajon állni, egy hajóban evezni.¹⁴ Azonban a szolidaritásnak ez csak a képi megfogalmazása, amely a család esetében természetes módon adott. Itt nem egy spontán, és nem is szabadon, egy cél érdekében választott egymásrautaltságról van szó, hanem olyanról, amely minden döntést, sőt – bizonyos értelemben – helyzetet megelőzően adott. Ez az egymásrautaltság azonban még nem elv. Akkor válik azzá, hogyha a szolidaritás normatív értelmét nézzük, vagyis, hogy felelősséggel tartozunk egymásért és közös céljainkért. Társadalmi szinten a szolidaritás *„...eltökélt akarat és állandó gondoskodás a közjóért, azaz mindenkiért külön-külön és összességében, mert mindnyájan felelősek vagyunk egymásért...”*¹⁵

Aki szolidáris, az azonosul másokkal, egy közösséggel, annak sorával és gondjaival. A család éppen azért nyújt különleges lehetőséget a szolidáris magatartás gyakorlására, mert ez az azonosulás a család természetéből fakadóan adott. Fogantatásunktól kezdve mások szolidaritására vagyunk ráutalva. Az anya-gyermek viszony a szolidaritáskapcsolatnak különleges példája, amelyben az egymásrautaltság, az aszimmetria és a személy és annak kiteljesedése iránti megnyílás rendkívüli nyilvánvalósággal adott. A generációk közötti szolidaritás a család alapstruktúrájához tartozik.¹⁶ Nemcsak az egyes generációk előrelátó gondoskodására gondolok itt, amelyet a leszármazottaikkal szemben gyakorolnak, hanem az idős generációkkal való törődésre is. A generációk közötti kapcsolat változó szerepek melletti megőrzésének kulcsa a szolidáris magatartás. Az aszimmetrikus szerepek felcserélődhetnek és idővel fel is cserélődnek, így a csa-

---

¹³ Lásd Johann Platzer és Walter Schapp tanulmányát a kötetben.

¹⁴ KORFF, Wilhelm – BAUMGARTNER, Alois: *Das Prinzip Solidarität. Strukturgesetz einer verantworteten Welt*. Stimmen der Zeit (1990/4). 237–250.

¹⁵ SRS 38.

¹⁶ KOVÁCS Gusztáv: *Solidarity between Generations in the Family. Opportunities and Obstacles*. In: ET-Studies (2012/1). 63–77.

lásban meglévő alapvető szolidaritás-tudat a kapcsolatok megtartásának a kulcsa lesz. A szolidáris magatartás azonban erőforrásokat igényel. A gondoskodásra szánt idő, figyelem, munka elosztásához, azok szűkössége miatt fontos, hogy törekedjünk azok igazságos elosztására.

Mindenkinek megadni azt, ami jár (igazságosság, közjó)

A család a gondoskodás és az életlehetőségek elosztásának a helye. A tézis, amely szerint a család és a privát szféra egésze túl van az igazságosság logikáján, nem állja meg a helyét.¹⁷ A család ugyanis nem elszigetelten létezik, hanem ezernyi szállal kapcsolódik – közösségként éppúgy, mint tagjai révén – a nyilvánossághoz. A lehetőségek családon belüli elosztása kihat az egyénnek a családon túli, a nyilvánosságban vagy a privát szféra más tereiben megnyíló lehetőségeire. Elég a férfi és a női szerepekhez kapcsolt feladatok és lehetőségek elosztásának a hagyományos aránytalanságára gondolnunk.¹⁸ Az igazságosság elvének a fényénél látszik legtisztábban, hogy a közösségnek az egyén fölé rendelése a szolidaritásra való hivatkozással mennyire embertelen. A „mindenkinek megadni azt, ami jár” elve meghúzza a szolidaritás korlátait. Ez pedig elsőként a személy-volt tiszteletét, valamint azokat a javakat érinti, amelyek az egyént sajátos helyzetében megilletik. (A családban az igazságosság persze annyiban túlmutat a nyilvánosságban érvényes igazságosságon, hogy hozzátartozik akár az áldozat is, amelyet a családtagok közötti különleges kapcsolat alapján hoznak.)

Fordított esetben, az igazságosságot kijátszva, az egyén sem élheti fel a család erőforrásait. Ennek biztosítéka, ha a családban a közjót tartják szem előtt. A II. Vatikáni Zsinat megfogalmazása szerint a közjó *„azon társadalmi életfeltételek összessége, melyek mind a csoportoknak, mind az egyes tagoknak lehetővé teszik, hogy teljesebben és könnyebben elérjék tökéletességüket”*.¹⁹ A közösséget az különbözteti meg a sokaságtól, ha az valamilyen célra, jóra irányul. A közjó a közösség közös java, amennyiben az csak közös együttműködésben valósítható meg. Az igazságosság követelése önzéssé lesz,

---

¹⁷ HONNETH, Axel: *Zwischen Gerechtigkeit und affektiver Bindung. Die Familie im Brennpunkt moralischer Kontroversen*. In: UÖ: *Das Andere der Gerechtigkeit. Aufsätze zur praktischen Philosophie*. Frankfurt, 2005. 193–215.

¹⁸ KOVÁCS Gusztáv: *Is there a future for the private sphere? The complex bond between the public and the private in the light of fertility trends in Hungary*. *Family Forum* (2011/1). 99–111.

¹⁹ GS 26.

amennyiben a közös jót nem tartják szem előtt. A családban éppen ezért óriási kihívás, hogy a közjóra való irányultság és az igazságosság ökonómiáját megvalósítsák. A közjót úgy kell megvalósítani, hogy az egyben a személy önmegvalósítását is szolgálja.

Segíts, de ne tedd helyettem (szubszidiaritás)

A személy tiszteletben tartásához és fejlődéséhez nemcsak a szolidáris gondoskodás, vagy a javak és lehetőségek igazságos elosztása tartozik. Az egyén részt akar venni – a saját lehetőségeinek megfelelően – személyiségének és közösségének formálásában, a szolidaritás gyakorlásában és a közjóért való munkában. A fent említett tételnek, miszerint senki sem tulajdonságai vagy teljesítménye révén lesz tagja egy családnak, a másik oldala, hogy a családban senki sem teheti meg, hogy ne a saját képességeinek és tehetségének megfelelően vegye ki a részét a család életéből. Az egyénnek meg kell adni a lehetőséget a fejlődésre, az pedig csak akkor valósul meg, ha azokat a feladatokat, amelyeket képes elvégezni, nem veszik le a válláról. A közjóra úgy kell törekedni a családban is, hogy azt ne szűk értelemben véve, az számszerű optimumot megcélözva akarjuk elérni, hanem, hogy ebből a törekvésből mindenki ki tudja venni a részét. Ezt fogalmazza meg a társadalomra vonatkozóan a szubszidiaritás elve, amely szerint *„...amit az egyes egyének saját erejükből és képességeik révén meg tudnak valósítani, azt hatáskörükből kivenni és a közösségre bízni tilos...”*²⁰ A személylé válás családon belüli folyamatának ez az egyik kulcsa.

Fenntarthatóság

A legutolsó és egyben legfiatalabb elv a fenntarthatóságé. Az elv az ökológiai krízis nyomán került be az alapelvek kánonjába. XVI. Benedek pápa így fogalmazza meg *Caritas in veritate* kezdetű enciklikájában: *„Tudatában kell lennünk azonban annak a nagyon komoly kötelezettségünknek, hogy a következő generációknak Földünket olyan állapotban kell átadnunk, hogy ők is méltó módon élhessenek, és képesek legyenek tovább művelni azt.”*²¹ Az elv azt mondja ki, hogy a teremtett világban úgy kell élnünk, azt úgy kell használnunk és gondoznunk, hogy az emberi élethez méltó feltételek a következő generá-

---

²⁰ QA 79.

²¹ CV 50.

ciók számára is rendelkezésre álljanak. Itt nagyon fontos, hogy ne csak anyagi természetű, hanem emberi forrásokra is gondoljunk. Az, hogy a jövő generációi milyen lehetőségekkel rendelkeznek majd, döntő mértékben függ attól, hogy milyen lehetőséget biztosítunk számukra abban a tekintetben, hogy kapcsolatot teremthessenek és kapcsolatban élhessenek egymással. Ez részben függ a külső, nyilvánosság által biztosított lehetőségtől, de hasonló mértékben attól is, hogy ők milyen személyes lehetőségeket, élettudást (Lebenswissen) és kapcsolati kultúrát örökölnék az előző generációktól. A kérdés, amint azt a mai felmérések is igazolják, nem az, hogy a következő generáció tagjai családban akarnak-e élni, hanem sokkal inkább, hogy képesek lesznek-e erre.²² Ettől függ az is, hogy lesznek-e családok, amelyekben a fenti elvek megvalósulhatnak.

Az alapelvek és a konkrét család

A tanulmányban bemutatott alapelvek ugyan nem írják le a család belső morális szerkezetének a teljességét, ugyanakkor megadják azokat a leglényegesebb támpontokat, amelyek mentén a család belső struktúrája szerveződik. Nem mondhatják meg, hogy konkrétan miképpen nézzen ki egy adott család. Létezik ugyan egyfajta alapstruktúra, amely a házaspár közötti, valamint a generációk közötti viszonyon alapszik. Egy adott család formája azonban annak egyedi helyzetéből, történetéből, valamint a társadalmi és kulturális körülmények változatosságából kifolyóan rendkívüli sokszínűséget mutathat. A konkrét társadalmat tekintve – a mi esetünkben a jelen magyarországi helyzetet – feltehető a kérdés, hogy a családot illetően milyen külső és belső strukturális jellemzők azok, amelyek között a leginkább érvényesülni tudnak a fenti alapelvek: a személyesség, a szolidaritás, az igazságosság, a szubszidiaritás és a fenntarthatóság. A társadalmi és politikai környezet feladata, hogy minden család számára olyan lehetőségeket teremtsen, amelyek között ezeket az elveket a mindennapi viszonyokban is érvényre tudják juttatni.

---

²² PONGRÁCZ Tiborné: *Párkapcsolatok*. In: Demográfiai Portré 2012. Szerk. ÓRI Péter – SPÉDER Zsolt. Budapest, 2012. 11–20.

Gusztáv Kovács: Die Familie im Spiegel der Soziallehre der Kirche

Was ist Familie? – eine Frage, die überhaupt nicht so einfach zu beantworten ist, wie es auf dem ersten Blick scheint. Angesichts der Pluralität der heutigen Gesellschaft sind Familien und die mit ihnen verbundenen Lebenslagen komplexer und vielfältiger geworden. Das Ideal der vollen Nuklearfamilie ist eine Alltagsrealität nur für eine Minderheit der Gesamtpopulation. Von außen scheint es deshalb sehr schwer zu bestimmen, was eine Familie ist, und besonders, wie sie sein sollte.

Aber doch wissen wir, was eine Familie ausmacht. Es gibt Fakten, die wir alle wissen, wenn es um die Familie geht. Jeder hat eine Familie, auch diejenigen, die außerhalb der Rahmen einer faktisch anwesenden Familie aufgewachsen sind. Jeder hat eine gewisse Erfahrung, was die grundlegende „Natürlichkeit“ betrifft, über unsere Angewiesenheit auf die Sorge, die in der Familie geleistet wird, oder die Zusammengehörigkeit der verschiedenen Generationen in der Familie. Familie ist keine Gemeinschaft nach Wahl, sondern ein, als natürlich erfahrener Ort der menschlichen Beziehungen. Deshalb ist sie besonders beredt, wenn es um die menschliche Natur geht.

Auch die Soziallehre der Kirche wird immer wieder kritisiert, dass sie mit Idealbildern arbeitet, von der sich keine Kriterien bezüglich der Struktur, diejenigen Familien ableiten lassen, die diesem Idealbild nicht entsprechen. Aber wenn man die Sozialprinzipien vor Augen hält, dann sieht man, dass sie ein klares Bild darüber zeichnen lassen, was die normative Grundstruktur der Familie ausmacht. Obwohl sie bisher vor allem auf die makroebene der gesellschaftlichen Strukturen als Kriterien angewandt worden sind, besitzen sie eine Gültigkeit auch in der Familie dank ihrem anthropologischen Ansatz: Personalität, Solidarität, Gerechtigkeit, Subsidiarität, Gemeinwohl und auch Nachhaltigkeit sind Prinzipien, die auch als Kriterien der inneren Struktur der Familie dienen können. Sie besitzen eine besondere Gültigkeit, wenn sie mit der heutigen gesellschaftlichen Realität konfrontiert werden.

Familie ist der vorallerste und natürliche Ort, wo die *personale Würde* geachtet, und die Entfaltung des Person-Seins gefördert werden soll. Das kann aber erst geschehen, wenn sie als natürliche Ort der *Solidarität*, aufgrund der Abstammung, das natürlicherweise der gemeinsamen Zugehörigkeit zum Menschengeschlecht impliziert, erfahren wird. Solidarisches Handeln ist aber auf *Gerechtigkeit* angewiesen, da ohne sie es langfristig nicht bestehen kann. Das Streben nach dem *Gemeingut* der Familie muss

subsidiär gestaltet sein, damit jedes Mitglied ihren gebührenden Anteil daran haben, und sich persönlich entfalten kann. Letztlich muss die *Nachhaltigkeit* dieser inneren Struktur, die eine Achtung dieser Prinzipien sichert, gefördert werden und auch den nächsten Generationen gesichert werden.